

Asia: VN/12734/2019

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi liittyen pakottamalla solmitun avioliiton kumoamiseen

Avioliiton kumoaminen

Lausuntonne ehdotetuista säännöksistä

Pidämme lakiehdotusta myönteisenä kehityskulkuna. Esitys parantaa asetetun oikeuden tarkkarajaisuutta ja auttaa ennakoimaan odotettavissa olevia oikeusvaikutuksia, vaikka ei olekaan ennustettavissa, että muutos koskisi suurta ihmismäärää. Lakiehdotuksen osittaisesta symbolisuudesta ja kapeasta henkilöllisestä soveltamisalasta huolimatta muutos vahvistaa itsemääräämisen periaatetta. Sillä on myös pedagoginen arvo, kuten hallituksen esityksen luonnoksen yhteiskunnallisia vaikutuksia koskevassa kappaleessa samansuuntaisesti todetaankin. Pakottamalla solmitun avioliiton kumoavista koskevan lain voimaantulo vahvistaisi myöskin ihmiskaupan uhrin sekä erityisesti naisten ja tyttöjen tasavertaista asemaa yhteiskunnassa.

Luonnoksen mukaan avioliiton kumoamista hakevan tulee esittää uskottava näyttö avioliittoon pakottamisesta. Emme paneudu tässä yhteydessä näytön arviointiin liittyviin juridisiin hankaluuksiin, mutta korostamme, että epäily avioliiton syntymisestä pakottamalla saattaa syntyä myös tilanteissa, joissa henkilö on yhteydessä sosiaali- tai terveydenhuoltoon. Olisi myönteistä, jos viranomaisten, joille syntyy epäily pakotetusta avioliitosta, vastuut ja velvollisuudet selvennettäisiin asetetun oikeuden tasolla erityisesti ottaen huomioon sen, että pakottamalla solmitun avioliiton uhrin voivat samalla olla ihmiskaupan tai muun taloudellisen hyväksikäytön uhreja. Tämä korostaisi myös minimistandardina viranomaisten velvollisuutta opastaa henkilö hallintolain 8.2 §:n perusteella toimivaltaiseen viranomaiseen. Kokonaisuutena tällä pyrittäisiin turvaamaan kokonaisvaltaisesti avioliittoon pakotetun puolison oikeus tietoon vaihtoehtoistaan sekä tuettaisiin puolison tosiasiallisia mahdollisuuksia turvautua luonnoksen kohteena olevaan lainsäädäntöön perus- ja ihmisoikeusloukkausta edeltävän tilan palauttamiseksi. Uskottavan näytön tuottaminen ei saa myöskään muodostua kynnykseksi eri alan ammattilaisten toiminnassa vaan syntynyt epäily pakottamalla solmitusta avioliitosta tulisi olla ammattilaisten toimintaa ohjaavana periaatteena.

Ottamalla huomioon sen, että pakottamalla solmittujen avioliittojen henkilöllinen soveltamisala on luultavasti varsin kapea, eivätkä siihen liittyvät säännökset tule sovellettavaksi tilanteissa, joissa

molemmat osapuolet ovat antaneet avioliittoon suostumuksensa (järjestetyt avioliitot, mahdolliset avioliiton solmimisen jälkeiset tapahtumat, jotka ovat saattaneet vaarantaa toisen puolison perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen), on ymmärrettävää, että lainsäädännössä on tarkoituksenmukaista määrätä määräajasta, jonka jälkeen avioliittoa ei ole enää mahdollista kumota pakottamisen perusteella. Kuitenkin kuten luonnoksesta ilmenee, on kohteena oleva kenttä hyvin moninainen, ja haluamme kiinnittää huomion siihen, että erityisissä tilanteissa viiden vuoden määräaika voi johtaa kohtuuttomiin tilanteisiin myös silloin, kun avioliiton syntymiseen pakottamalla ei liity luonnoksen mukaista rikosasiaa. Viiden vuoden määräajan tiukkarajainen noudattaminen voi nousta myös haasteelliseksi ulkomailla solmittujen ja järjestettyjen avioliittojen osalta, jossa pakottamisen kohteeksi joutunut henkilö voi olla huomattavan nuori avioliittoa solmittaessa. Tällöin voi olla mahdollista, ettei pakottamalla avioliittoon sidottu henkilö ole viidessä vuodessa vielä saavuttanut sellaista kehityksen tasoa, että voisi edesauttaa pakottamalla solmitun avioliiton purkua oikeusjärjestelmässä.

Koska kumoamisen oikeusvaikutukset ovat samat kuin avioerolla, ei ole nähtävissä, että se, että erityisestä syystä määräajasta olisi mahdollista poiketa, rajoittaisi suojan kohteena olevaa oikeutta nauttia perhe-elämään kohdistuvaa kunnioitusta kohtuuttomasti. Näin ollen on tärkeää tunnistaa, että avioliitto ja sitä mahdollisesti seuraava avioero, joista kumpaakaan ei olisi alun perinkään pitänyt syntyä, voivat muodosta suuremmaksi ihmisoikeuksien toteutumista rajoittavaksi tekijäksi myös viiden vuoden määräajan jälkeen ottaen huomioon erityisesti sen, että yksilön identiteetti ja siihen liittyvä kokemus ovat läheinen osa useita perus- ja ihmisoikeuksia.

Avioliiton purkamisen vaikutukset syntyneisiin lapsiin pakottamalla solmittujen avioliittojen osalta tulisi lapsen oikeuksien puolesta minimoida. Ehdotus, jossa avioliiton purkaminen ei poistaisi biologisten vanhempien elatus- ja huoltovelvollisuutta sekä perintöoikeutta pakottamalla solmitun avioliiton aikana syntyneiden lasten osalta, on kannatettava. Erityisesti yhteiskulttuureissa eristäminen omasta yhteisöstä voi olla lasta vaurioittava kokemus ja johtaa eriarvoiseen asemaan yhteisön jäsenten rinnalla. Oikeudella omaan biologiseen sukuun tunnustettaisiin lapsen asema, vaikka avioliiton solmimisperusteet olisivat olleet lainsäädäntömme kannalta väärät. Lain tulee kuitenkin tunnistaa avioliiton purkamisen mahdolliset riskitekijät muun muassa kunniaan liittyvän väkivallan osalta: avioliiton päättymisen syy, jos se ei ole puolison kuolema, ei suojaa erityisesti patriarkaalisten sukujen häpeään synnyttämältä väkivallalta sekä avioliittoon pakotettu että pakotetun avioliiton aikana syntyneet lapset voivat olla riskissä kohdata kunniaan liittyvää väkivaltaa.

Ulkomailla alaikäisenä solmitun avioliiton tunnustaminen

Lausuntonne ehdotetuista säännöksistä

Pyrkimys ehkäistä ulkomailla solmittavia alaikäisten avioliittoja ja täten kiertää Suomessa lapsen oikeuksien mahdollisimman laajaan toteutumiseen sitoutunutta avioliittosääntelyä on kannatettava. Pidämme myönteisenä sitä, ettei esityksessä ole päädytty blankettiratkaisuun, jossa ulkomailla alaikäisenä solmittuja avioliittoja ei tunnustettaisi lainkaan. Tilanteessa, jossa lainsäädännön vaikutusten arvio perustuu ensisijaisesti oletamaan, on lapsen edun turvaamiseksi säilyttää mahdollisuus tapauskohtaiseen harkintaan.

Lapsen etu on samanaikaisesti abstrakti ja väistämättömän kontekstuaalinen. Haluamme korostaa, että lapsen edun konkreettisesta ja tapauskohtaisesta luonteesta johtuen lapsen edun arviointi tulee toteuttaa kokonaisvaltaisesti. Näin ollen lapsen edun arvioinnin ei tule perustua ainoastaan tunnustamisen juridisiin vaikutuksiin, vaan tilaa on tärkeää jättää myös sosiaalisiin olosuhteisiin liittyvälle kokonaisharkinnalle. Tämän huomion ei kuitenkaan missään nimessä ole tarkoitus laventaa tulkintaa kohtuuttomasti tai vaarantaa luonnoksen keskeistä periaatetta, jonka mukaan alaikäisenä solmittujen avioliittojen tunnustamiseen tulee suhtautua Suomessa hyvin pidättyvästi.

Lähtökohta, jonka perusteella alaikäisenä solmittuja avioliittoja ei lähtökohtaisesti tunnustettaisi, on kannatettava. Poikkeustilanteissa ennen ulkomailla solmitun avioliiton hyväksymistä tulisi tarkastella erityisen tarkasti sitä, miten Suomessa vakituisesti asuva henkilö on luonut kontaktin ulkomailla asuvaan alaikäiseen siinä määrin, että suhteessa on päädytty avioliittoon. Suomessa toimivan lastensuojelujärjestelmän tulisi tarkastella ja arvioida alaikäisenä puolisona Suomeen saapuvan palveluntarvetta rutiinisti, olkoonkin, että osa arvioista päätynee tilanteeseen, jossa tukea ei tarvita.

Muut huomiot

Onko teillä muuta lausuttavaa ehdotukseen liittyen?

-

Pekkarinen Anna
Tampereen kaupunki Sosiaali- ja terveystieteiden palvelut - Psykososiaalisen tuen palvelut